

פעולת התפילה ופרשת תולדות

1. בראשית פרק כה, כא

וַיַּעֲתָר יַצְחָק לֵה' לְנֶכַח אֲשֶׁתוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתָר לוֹ ה' וַתֵּהָר רֵבְקָה אֲשֶׁתוֹ.

2. גמרא מסכת סוכה דף יד עמוד א

אמר רבי אלעזר: למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר?

לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקדוש ברוך הוא ממדת אכזריות למדת רחמנות.

3. דת התבונה ממקורות היהדות

התפילה היא צורת-ראשית של המונותיאיזם... הטיפוס הכללי של התפילה אינו נעדר בשום עם, ואי אפשר לו שייעדר בשום עם... בלא אמונה בהצלחת התפילה, לא היתה הכוונה יכולה לזכות לעוצמתה.

4. עבודה שבלב / הרב סולובייצ'יק

כאשר האדם נתון בצרה והוא מתפלל, האלוהים מאזין. אחד מכינוייו של הא-ל הוא "שומע תפילה". עלינו לשים ליבנו לכך שהיהדות מעולם לא הבטיחה שאלוהים יקבל את התפילות כולן. מידת האפקטיביות של התפילה איננה נושא מרכזי כשאנו עוסקים בפילוסופיה של העבודה שבלב. התקבלותה של התפילה היא בבחינת תקווה, חזון, משאלה, בקשה, אך לא חוק בל יעבור או הנחת יסוד. בסיסה של התפילה איננה ההכרה באפקטיביות שלה אלא האמונה כי באמצעותה אנו מגיעים לקרבה אינטימית עם האלוהים.

5. פירושי רס"ג לבראשית, עמ' 318–319

מצאנו באנשים שונים, שכל אחד השתדל לרצות את קונו ולבקש רחמים מאת השם... ומה הוא דרך החכמה בזה שדברי הבריות יש להם פעולה אצל הבורא והם משיבים את חמתו ומבטלים את גזירתו? נאמר: אין זה מפני שיש למקרים פעולה על ה', כי לא כעס ולא ריצוי יש להם שלטון עליו, אבל הנרצה בתחנוני בני אדם היא כוונת לבם השלמה... כשהוא מקבל על עצמו לבוא בדברי ריצוי ופיוט כנים, הוא מרכז את מחשבתו ומכוון את לבו... הראשונים עמדו לפני רבונם והמציאו דברי פיוס ותחנונים לא מפני שהם פועלים עליו, אלא מפני פעולתם עליהם.

6. פירושי רס"ג לבראשית, עמ' 422–423

אופן החכמה בהעתר אל תפילה... כי המתפלל מאמין בארבעה דברים: במציאות הבורא... ושיש לו הכח לקיים את מה שמבקשים הימנו, והוא עומד בהכנעה אל אלוהים ומראה את רפיונו הוא, ומתחייב להודות על שנתקבלה תפלתו. וכך מועילה התפילה למתפלל ומרבה להם חכמה... והרי היא מרבה את הפרנסה... והיא מצילה מן הפורענות... ומכפרת על העוונות... ומביאה רפאות מן החליים.

7. מעשה ניסים / רבי ניסים ממרסיי

כי בהתחזק הכח השכלי... אפשר יגלה להם מה שהיה נעלם מתחלה ודרך ההצלה... בהתחדש זה יתחדש לנפש כח כולל... ולכן אפשר שינצל החולה מחליו... ומצורף לזה עוד כי יתחזק כחם בבטחונם ותקות תפלתם וילחמו בחזקה... עיקר התפלה הנשמעת והמועילה לאדם היא ההכנעה והסרת גבהות הלב... ובמדת השפלות והענוה ינצל מרעות רבות המתרגשות לבוא עליו, אם מאדם אחר זולתו אם מן השמים, כי לא יבטח על סכלותו.

8. פירוש רלב"ג, בראשית כה

כאשר התבאר ליצחק שההמנע מההולדה היה מפאת אשתו, לא מצידו, התפלל לה' יתעלה לנוכח אשתו, שיתקן תולדתה על דרך המופת בדרך שתלד לו.

9. ספר הכוזרי, מאמר ה, סימן כז

גנאי הוא לאדם אם אינו עמל לקבל את השכר הגלוי על המעשה הגלוי. לפיכך נאמר: "והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלהיכם..." לא מפני שאלהים זקוק להזכרה ולהערה, אלא מפני שהמעשים זקוקים לשלמות, ואז הם ראויים לגמול, כמו שרעיונות התפילה צריכים שיבוטאו באופן המושלם ביותר בתחנונים ובהעתרה.

10. רבי מנחם המאירי, חיבור התשובה, מאמר ב, פרק יב, עמ' שצז

כבר דמו אותם סכלותם להיות יחיד מתפלל בעד רבים, ואין זאת הכונה, אבל להיות יחיד כמנהיג לשאר העם וכמודיע להם דרכי התשובה ממנו יראו וכן יעשו, ואם הוא מוציא את שאינו בקי, אין הענין רק לטוב כונת השומע והכניעו לב לשמוע ולשוב מדרכיו הרעים ולהתנהג בדרך מנהיג ההוא, והיא הכונה בהשתדלם תמיד בהעמדת שליח צבור הגון.

11. פירוש רלב"ג, בראשית כה, התועלת השני

להודיע שה' יתעלה משגיח בדבקים בו לתת להם אשר יבקשו מהטובות; ולא לעצמם בלבד, אבל גם לאוהביהם. והסיבה בזה, כי הם ידאגו בהמנע הטובות מאוהביהם, ומזה הצד יביא ה' יתעלה הטובות לאוהביהם, להסיר הדאגה מהדבקים בו, שהוא רע מה.

12. פירוש רלב"ג, בראשית כז

בקשת יצחק המטעמים לא היתה לאהבת הערבות חלילה לנביא מזה החסרון אבל היתה כדי שתשלם למחשבתו התבודדות באיש המביא לו המטעמים בהפנותו מחשבתו בו באכלו אותם כדי שיודיע לו בנבואה אי זו ברכה ראויה לו כי זה מתנאי הנבואה. ולזאת הסבה תמצא שאמ' שאול לנערו כשיעץ שילכו לאיש האלוהים להגיד להם איפה הם האתונות והנה נלך ומה נביא לאיש כי הלחם אז מכלינו ותשורה אין להביא מה אתנו וסוף הדברים אמר נערו שיש אתו רובע שקל כסף והוא מבואר שאין ברובע שקל כסף תשורה ראויה לנביא שהיה מושל בכל ישראל וזה הוא מבואר שכמו אלו המתנות היו נותנים לנביא לסבה שזכרנו כי היה בזמן שמואל דבר יי' יקר אין חזון נפרץ ולזה היה צריך לכמו אלו הדברים שיש להם מבואר בהתבודדות דמיונו ומחשבתו במה שירצהו. ואולי היה צריך ליצחק לרב זקנתו כי מפני זה יקשה לו יותר התבודדות מחשבתו ודמיונו בדבר ההוא ולזה תראה בהרבה מהנביאים שתפסק הנבואה מהם בזקנתם.

13. שמונה קבצים א, רפב

השיטה הרציונלית... מכנסת את התפילה כולה לתוך המערכה המוסרית, הפסיכית, הפיזית. האדם יתרומם ע"י ציורי תפילתו, נפשו תזדכך, מדותיו יתעלו. התוכן המוסרי הוא בודאי אחוז עם הגורל של האדם, בההטבה המוסרית יוטב הגורל... אין לקשר את התפילה בפרטיות של הפעולה המבוקשת, ע"פ השיטה המדוברת, אלא מצטרפת היא מתוך הכלל.

14. שמונה קבצים, קובץ א, אות תרסד

החושב בתפילה שמשנה את הענין האלהי, הרי זה מחרף ומגדף, והחושב שאינו משנה אלא את עצמו, הרי זה מקטין את ערך התפילה, ועמה יחד את כל הערך של העבודה האלהית.

15. שמונה קבצים, קובץ א, אות לג

וכשהשכל מטפל הוא בידי הקרות בתפילה החמה, בת האש השמימית, הוא מאבד את חילה וממעט גם כן את אורו הבהיר והקר, ונעשו שניהם יחד לקויים.

16. ספר אור השם, מאמר שלישי, חלק שני, כלל א, פרק א - בתפילה

האמונה הנתלית במצוה הזאת, הוא, שנאמין היותו יתברך נעתר לבקשת המתפלל, התולה בטחונו בו על דרך האמת בלבבו. כאמרו (תהלים קמה, יח), 'קרוב ה' לכל קראיו, לכל אשר יקראהו באמת'. ירצה, שלא תהיה הקריאה בפה לבד, והוא לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשב, ושיהיה מהכת שנאמר עליהם (ירמיה יב, ב), 'קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם'. ואמר "לכל אשר יקראהו", הורה בזה כי עם היותו בלתי זכאי וראוי להשיג דרושו בזולת תפילה, הנה בתפלה מלבד שכר המצוה - יתכן שישגיגהו, אחר שהוא תולה בטחונו בו על דרך האמת. והוא סוד הבטחון כלו. וזה, שהוא יכלל מפנות התורה, אם ידיעתו, אם השגחתו האישיית, אם היותו הפועל המשפיע ברצון. וכבר באו בזה תנאים מפורשים בקבלה. ואמנם נרמז השרש הזה בתפילה. שלמה אמר (מ"א ח, מא), 'וגם אל הנכרי', הורה שעם היותו בלתי ראוי מצד עצמו, הנה באמצעות התפלה, יתכן שישגיג מבקשו. והנה אמר המשורר, מעיד על זה (תהלים סה, ג), 'שמע תפילה עדיך כל בשר יבאו'.

17. ספר אור השם, מאמר שלישי, חלק שני, כלל א, פרק א - בתפילה

ונשוב למה שהיינו בו. ונאמר, שכבר התבאר גם כן בספורי התורה, ובתפילת משה בעד ישראל, ובתפילת אברהם בעד סדום ועמרה, ובתפילת יצחק בעד אשתו, ובמעשים באו בתלמוד על זה, שבזכות תפילת הצדיק יתכן שיעתר לו השי"ת גם אם יתפלל בעד זולתו.

18. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף סד עמוד א

א"ר יצחק: מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים.

19. ספר אור השם מאמר א, כלל ג, פרק ה

ואולם למה שהתבאר במה שאין ספק באמיתותו, היותו הפועל האמיתי לכל הנמצאות בכונה ורצון, והוא המתמיד מציאותם בהשפעת טובו תמיד. ולזה מה שתיקנו "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", וכמו שיבוא במאמר השלישי בג"ה, הנה במה שישפיע מהטוב והשלמות ברצון וכונה, הנה אם כן הוא אוהב ההטבה והשפעת הטוב בהכרח. והיא האהבה. [כי אין האהבה] זולת ערבות הרצון, והיא השמחה האמיתית. כאמרו, "ישמח ה' במעשיו". פרוש, שהשמחה במעשיו, והיא בהשפעת טובו להם בהתמדת מציאותם על השלם שבפנים. ומזה הצד אמרו ז"ל במקומות (יבמות סד, א) שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. ורצו, שלמה שהערבות והשמחה אצלו בהשפעת הטוב, והיה הטוב השלם שאפשר לאדם שידבק בשם, שזהו סוד התפילה, וכמו שיבוא בגזירת הצור, הנה כשימשך הטוב הזה ממנו הוא ערב אצלו. ועל צד הרחבת הדיבור, כביכול כאלו מתאוה לו.

20. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף לח עמוד ב

אמר ר' יהושע בן לוי: מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים? שנאמר: ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם.

21. רש"י מסכת סוטה דף לח עמוד ב ד"ה ושמו את

ושמו את שמי - תלה הכתוב הדבר בהן להיות ברכה זו שימת שמו על עמו ולא עשאה צורך ישראל אלא צורך מקום.

22. תלמוד בבלי מסכת חולין דף ס עמוד ב

רב אסי רמי, כתיב: ותוצא הארץ דשא בתלת בשבתא, וכתיב, וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ במעלי שבתא! מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע, עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים, וירדו גשמים וצמחו; ללמדך: שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים.

23. צדקת הצדיק, אות סו

תפילה צריך לכל דבר אף על פי שנגזר מהשם יתברך, הלא תראה באליהו שאמר לו ה' 'הראה אל אחאב ואתנה מטר', ואף על פי כן נאמר אחר כך שעלה לראש הכרמל ויגהר וגו' שהירבה בתפילה עד שבא גשם. וחכמים דאמרו בראש השנה (ט"ז א) דגזר דין הוא בראש השנה ויום הכפורים לא פליגי אנשי כנסת הגדולה שתיקנו סדר תפילות בכל יום.

24. קדושת לוי, פרשת ויגש

כי ידוע בשם אדוני מורי ורבי מורינו דוב בער זצ"ל על הפסוק 'רצון יראיו יעשה', שהקדוש ברוך הוא עושה רצון ליראיו שיבקשו ממנו על הטובה. ולזה כשהקב"ה רוצה להשפיע טובות על ישראל שולח הרצון בכדי שיבקשו.

25. מי השילוח מקץ

ויהי מקץ שנתיים ימים, בזו"ה הק, ר"א פתח חי ה' וברוך צורי וירום אלקי ישעי, חי ה' היינו מי שיש לו לב טהור ומנוקה מכל חמדות שבעולם רק דבוק בחיים נצחיים, וברוך צורי היינו מי שמכיר שכל הטובות הם רק מהש"י ולכן יש לו עין טובה אז וירום אלקי ישעי היינו ששיגי ישועות גבוהים, יותר מכפי שכלו, כי טרם יתברר האדם באלו דברים הנזכרים אין באפשר ליתן לו ישועות כי עוד אינו כלי בהיר לקבל, ולזאת ויהי מקץ שנתיים ימים היינו אחר שנתברר באלו השני דברים אז חלם פרעה והשיג תיכף ישועה, עד עת בא דברו אמרת ה' צרפתהו, כי בלילה ההוא גדלה צעקת יוסף הצדיק שובה ה' עד מתי ותיכף השיג ישועה, וע"ז כתיב ה' אלקי ישועתי כו' צעקתי בלילה נגדיך, כי כך הוא מדותיו של הקב"ה טרם אשר יתן הישועה מביא בלב האדם צעקה בזה למען אשר יקרא יגיע כפיו.

26. בראשית רבה (וילנא) פרשה סג סימן ה (פרשת תולדות)

ויעתר לו ה', רבי לוי אמר משל לבן מלכים שהיה חותר על אביו ליטול ליטרא של זהב והיה זה חותר מבפנים וזה חותר מבחוץ שכן בערביא קורין לחתירתא עתירתא.